

IZSA JENŐ

Vamzer a Kozma utcában – lapok egy börtönügynök dossziéjából

A Budapesti Fegyház és Szigorított Börtön elhárító csoportja az 1973. negyedik negyedéves jelentésben a börtönügynökök létszámánál a következőket rögzítette: „növekedés 2 fő: »Kaposvári« fn. (beszervezés útján); »Dombi Károly« fn. bűnügyi ügynökből átszervezve”.¹

A részletesebb kutatómunka nyomán feltárult, hogy „Dombi Károly” börtönügynök azonos S. Zoltán határőr őrzetővel, a 10. Soproni Határőrkerület mucki őrs beosztottjával, aki 1972. október 22-én fegyver nélkül Ausztriába szökött.

Az átszökött határőrt az osztrák rendőri szervek letartóztatták, és a traiskircheni menekülttáborba szállították. A lágerban először a „zárt” részben (karantén) helyezték el, ott többször kihallgatták, különös figyelemmel a határőrizetre (jelzőrendszer, élőerős őrzés, kapcsolattartás, létszám, technika, fegyverzet, ellátás stb.) és a kerület parancsnoki állományára vonatkozó, valamint a helyi és az országos közhangulattal összefüggő kérdésekre. November 10-én átkerült az úgynevezett „szabad” tábori részbe, ahol a volt határőr megpróbált a körülményekhez alkalmazkodni, munkát keresett, és intézni kezdte kivándorlását. November 21-én az illetékes belügyi és a külügyi szervek együttes támogatásával édesapja kiutazott Ausztriába, találkozott fiával, és együtt hazatértek. Ügyében a vizsgálat a kiszökése után azonnal megkezdődött, a nyomozást elrendelő határozat 1972. október 24-i keltezéssel készült.² A Belügyminisztérium III/1. Vizsgálati osztálya november 22-én előzetes letartóztatásba helyezte S. Zoltánt.

A vizsgálati osztályon 1972. december 19-én keltezett *Javaslat a nyomozás befejezésére* iratban nyomatékkl említik az enyhítő körülmények között az S. Zoltán által tanúsított őszinte megbánást és az állambiztonsági szervekkel való konkrét együttműködést a propagandában, tehát a személyi álló-

¹ ÁBTL 3.1.5. O-19687. 304. 1973. negyedik negyedévi jelentés. 1973. december 10.

² A vizsgálati dosszié az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található: ÁBTL 3.1.9. V-159155 (eredeti nyt. szám: 10-54698/72. „SZT”).

mány előtt vállalt megszólalását³, és ezzel adta át vádemelési javaslattal az ügyet a katonai ügyészségnek.⁴

A Budapesti Katonai Ügyészség a BM III/1. osztály által megküldött dokumentumokra támaszkodva 1973. január 17-én vádat emelt S. Zoltán volt határőr őrzetű ellen kémkedés és külföldre szökés büntette miatt. A tárgyalásra 1973. február 2-án került sor a Budapesti Katonai Bíróságon. A zárt tárgyaláson a bíróság bűnösnek mondta ki S. Zoltánt a Btk. 131. § (2) bekezdésébe ütköző kémkedés, a Btk. 313. § (1) bekezdésébe ütköző külföldre szökés büntette miatt. Ezért öt halmazati büntetésként ötévi szabadságvesztésre (főbüntetésre), három év közügyektől eltiltásra és teljes vagyonekbezés mellékbüntetésre ítélte. A szabadságvesztés-büntetést szigorított börtönben kellett letöltenie.⁵

Az ügy főszereplőjéről a nyomozás befejezésekor készített jellemzés – a vizsgálati dossziékban általában megszokottaktól eltérően – szokatlanul pozitív hangnemű: „S. becsületes, szocialista rendszerünkhöz hű szülőktől származik, akik igyekeztek őt a Magyar Népköztársaságnak hasznos tagjává, becsületes munkásberré nevelni. Bognár szakmát tanult és ebben dolgozott katonai szolgálatra való bevonulásáig. Az ifjúsági mozgalomban gyerekkortól részt vett, bevonulása előtt lakhelyén KISZ alapszervezeti titkár volt. [...] Katonai képzettsége, általános és politikai műveltsége jobb az átlagosnál. Nagy igyekezettel vett részt a kiképzési feladatok, a végrehajtó szolgálat teljesítésében és az egyéb munkákban. Hosszú ideig hasznos tagja volt a kollektívának, 1971-ben EÉK (egység élenjáró katonája) címet ért el. [...] Jellemző gyengeségei negatív tulajdonságainak [sic!] tudható be, hogy súlyos hibákat elkövetve, a felelősségre vonástól, az azzal járó szégyenletes helyzettől félve külföldre szökött.”⁶

Az elkövető személye ennél jóval árnyaltabban jelenik meg az átszökött határőr vizsgálati dossziéjának más dokumentumaiban. A családi háttér ilyen egyértelműen pozitív kiemelése abból adódhatott, hogy S. édesapja 1957-től felelős párt-, majd mezőgazdasági funkcionárius volt, helyi (városi és járási) szinten jelentős hatalommal és befolyással bírt. A családdal folytatott levelezésből, valamint az S. hazatérése utáni kihallgatásainak jegyzőkönyveiből, illetve önvallomásaiból kitűnik, hogy a szülőkkel fenntartott viszonya több ok

³ Az esetet ismerteti: Izsa Jenő: Állambiztonsági propaganda a gyakorlatban – egy megtévedt határőr esete. KBH Szakmai Szemle, 2010/1., 203–211. o.

⁴ Javaslat a nyomozás befejezésére. 1972. december 19. ÁBTL 3.1.9. V-159155 dosszié 249.

⁵ ÁBTL 3.1.9. V-159155 dosszié Budapesti Katonai Bíróság ítélete. 1973. február 2. KB.I.05/1973. Titkos.

⁶ ÁBTL 3.1.9. V-159155 dosszié 231–233. Terv S. Zoltán külföldre szökését elkövetett és visszatért volt határőr őrzetű személyi állomány előtti megszólaltatásra. 1972. december 11.

miatt is eléggé feszült volt. Sokszor kért tőlük pénzt, különböző – nemegyszer valótlan – indokokra hivatkozva. A szülők gyakran intették szolidabb viselkedésre, óvták a meggondolatlan cselekedetektől. Az apa nem engedhette meg, hogy a fia bármilyen módon szégyent hozzon rá.

Az említett jellembeli gyengeségek teljes egészében nem tárhatók fel, mivel azok egy része szenzitív, nem kutatható, nyilvánosságra nem hozható adat. Ezért S. Zoltánra vonatkozóan néhány információ rejtve maradt. Annyi azonban tisztán látszik, hogy a szökés motívumai között erősen hatott rá a katonatársa által rábízott négyezer forint elsikkasztása miatti félelem. A probléma feltárása, rendezése helyett a szökést választotta, nem mert szembenézni tettének következményeivel.

A dicsérő hangnemű jellemzés elkészítésekor sokat nyomhatott a latba, hogy S. Zoltán „Dombi Károly” fedőnéven a határőr-elhárítás beszervezett informátora volt – bár ennek a ténynek az elhallgatása a vizsgálati dosszié egészében tetten érhető. A nyomozás befejezésére tett javaslat szövege azt az egy mondatot tartalmazta, hogy S.-t hazatérése után kizárták a hálózathoz.⁷

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) folytatott kutatások nyomán azonban egyértelműen kiderül, hogy ez a kijelentés nem felel meg a valóságnak. Bizonyítható tény, hogy S. Zoltánt külföldre szökése, illetve szabadságvesztés-büntetése miatt az állambiztonsági szerv nem zárta ki, hanem az új helyzetének megfelelően, börtönügynökként alkalmazta.

Ügynöki pályafutásának mérföldkövei az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában megtalálható 6-os karton⁸ alapján a következőképpen rekonstruálhatók.

Beszervezése 1971. január 28-án történt meg a BM III/IV. (katonai elhárító) Csoportfőnökség 7. (határőrségi elhárító) Osztály tisztje, *Gitye János* rendőr őrnagy által.⁹ A titkos kapcsolat 1971 és 1985 között állt fenn az állambiztonsági szerv és S. Zoltán között. A beszerzés hazafias alapon történt.¹⁰ „A foglalkoztatás vonala: fegyveres erők elhárítása.” „A beszerve-

⁷ ÁBTL 3.1.9. V-159155 dosszié 249. Javaslat a nyomozás befejezésére. 1972. december 19.

⁸ ÁBTL 2.2.2. Hálózati nyilvántartások – „Dombi Károly”. A 6-os karton az állambiztonsági hálózati nyilvántartásban a hálózati személy beszerzésével kapcsolatos adatokat tartalmazó karton. <http://www.dura.hu/revesz/abszotar.htm>

⁹ A történetben szereplők teljes neve helyett monogramot használok, kivéve az állambiztonság és a rendőrség állományába tartozó hivatásos tiszteket.

¹⁰ A beszerzési alap olyan adatok és körülmények meglétét, esetenként megteremtését jelenti, amelyek lehetővé teszik a jelölt beszerzését, és biztosítják a tartós együttműködést az újonnan beszerzett személy és az állambiztonsági szervek között. Fajtái: hazafias (eszmei, politikai), terhelő vagy kompromittáló, anyagi érdekeltség. In: Gergely Attila (szerk.): Állambiztonsági értelmező kéziszótár. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980, http://www.abtl.hu/html/hu/forrasok/kezi_1.pdf

zés célja: speciális.” A beszerzési dosszié száma B-137336, a dosszié az ÁBTL-ben nem található. A karton tartalmazza a fedőnevet: „Dombi Károly”, és az osztályozást (funkciót): „informátor”. Ezzel a feladattal a 11. Hattárőr Kerület Elhárító Alosztálya egészen az Ausztriába kiszökéséig foglalkoztatta. A titkos kapcsolat első szakaszának, az informátori munkának írásos dokumentumairól nincs ismeretünk, ezért tartalmát, eredményességét utólag megítélni nem tudjuk.

Az S. Zoltán, azaz „Dombi Károly” ügynöki tevékenységének harmadik időszakából még nem ismerünk fennmaradt dokumentumokat. A 6-os karton alapján megállapítható, hogy a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság állambiztonsági osztálya 1975. január 30-án vette át az ügynököt és dossziéját. A karton alapján a titkos kapcsolat megszüntetésének időpontja 1985. július 25., oka: „*hírsz. leh. megsz.*”, azaz hírszerzési lehetőségei megszűntek. Magyarul, 1985-ben S. már nem volt olyan helyzetben, hogy továbbra is érdemi információkat szolgáltatson az állambiztonságnak.

Az állambiztonság részére végzett tevékenységének második szakasza, a börtönügynöki ténykedés azonban jól dokumentált, így arról teljesebb képet kaphatunk. A „Dombi Károly” fedőnevű börtönügynök munkadossziéja M-36257 számon található az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában. A dossziét 1973. október 2-án nyitották meg a III/1-F alosztályon H-56809 számmal. A külső kemény borítón szerepel a minősítés: „ügynök”, a fedőnév: „Dombi Károly”.

A tartalomjegyzékben 13 tétel szerepel, ebből nyolc kézzel írott, mintegy tizenegy oldalnyi börtönügynöki jelentés. A dosszié összesen 31 oldalszámú anyagot tartalmaz. A betűsoros névmutatóban – amely a dosszié anyagaiban előforduló személyek névsora – 12 nevet tüntettek fel. A teljes dosszié áttekintése után megállapítható, hogy a névmutatóból hiányzik néhány olyan személy neve, akik a jelentésekben szerepelnek. A börtönügynöki munkadossziét 1975. január 11-én zárta le *Szalai József* rendőr százados, a III/1-F alosztály tisztje.

A jogerős ítélet alapján S. Zoltán szabadságvesztés-büntetését a Budapesti Fegyház és Szigorított Börtönben kezdte meg. Ebben a büntetés-végrehajtási intézetben a BM III/1. Vizsgálati Osztály hatáskörébe tartozott a börtönfelderítés megszervezése, irányítása. A korabeli dokumentumokban a börtönfelderítés mellett, vele azonos értelemben gyakran használták a börtönelhárítás fogalmát is.¹¹

¹¹ A szerző véleménye szerint a tevékenység lényegi jellemzőinek ismeretében a börtönfelderítés megnevezés pontosabban fejezi ki a tevékenység offenzivitását, információszerző irányultságát, mint a börtönelhárítás fogalom.

A börtönfelderítés feladatai voltak:

- a) „A biztonságos őrzés előmozdítása. Ennek érdekében a szabadságvesztésre ítélt, veszélyes bűnözőként nyilvántartott személyek magatartásának, külső kapcsolatainak rendszeres figyelése, ellenőrzése; továbbá a börtönszabályok ellen vétő, valamint zendülésre, kitörésre, vagy szökésre előkészületet tett elítéltek felderítése, elhatározásuk végrehajtásának megakadályozása.
- b) felderíteni az elítéltek szabadulásuk utáni elkövetendő bűntettekre való szövetkezést.
- c) Az operatív és vizsgálati szervek kérelmére, vagy saját kezdeményezés alapján felderíteni az operatív eszközök felhasználásával az elítéltek által elhallgatott bűntetteket, bűnjeleket, bűntársakat.
- d) A rabnevelés célkitűzéseinek előmozdítása érdekében a börtön életének, az elítéltek hangulatának, magatartásának ellenőrzése és elemzése. A tapasztalatok alapján a megfelelő intézkedések megtétele.
- e) Az elítéltek ügyében elrendelt nyomozati tevékenység foganatosítása, ilyen irányú megkeresések teljesítése.”¹²

A III. Főcsoportfőnökség 1972-ben kiadott ügyrendje szerint a III/1. Vizsgálati Osztály feladata az operatív felderítés végzése „az elhárítási hatáskörébe tartozó büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottak között”¹³. A vizsgálati osztály ügyrendje részletesebben tartalmazta, az osztály szervezeti egységeire lebontva konkretizálta ezt a szakmai feladatot.

A vizsgálati osztály szervezetében az F (börtönelhárító) alosztály foglalkozott a börtönelhárítással¹⁴, valamint a fogdaügynöki hálózat működtetésével:

„33. A BM. III/1-F. Alosztály feladata:

- a) a hatáskörébe utalt büntetés-végrehajtási intézetekben – az operatív szervek kérésére, valamint saját kezdeményezésre – operatív és nyílt nyomozás teljesítése a büntetőeljárás során fel nem tárt bűncselekmények, illegális hírcsatornák felderítése, rendkívüli események (zendülés, szökés, munkamegtagadás stb.) megakadályozása, az állambiztonsági munka segítése érdekében. Ezen büntetés-végrehajtási intézetekben büntetésüket töltő veszélyes elemek és veszélyes bűnözők ellenőrzése;

¹² A Magyar Népköztársaság belügyminiszter-helyettesének 0027. számú utasítása. Budapest, 1963. évi december hó 5-én. Nyt. szám: 10-24/27/1963. Szigorúan titkos.
<http://www.osaarchivum.org/files/fa/357/2/1/6-68.pdf>.

¹³ A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökség és szerveinek ügyrendje. Budapest, 1972. március 15. Nyt. szám: 10-530/1972. Szigorúan titkos, különösen fontos.
http://www.abtl.hu/html/hu/iratok/forrasok/iii_ugyrend.pdf

¹⁴ Az alosztálynak kihelyezett operatív csoportjai működtek az egyes bv-intézetekben.

- b) az előbbiek érdekében hálózat szervezése, foglalkoztatása, valamint operatív eszközök (3/e. rendszabály), kombinációk alkalmazása. A hálózat vezetésével, nevelésével és ellenőrzésével kapcsolatos egyéb feladatok ellátása;
- c) a BM. III. Főcsoportfőnökség vizsgálati szervei részére kellő számú és képzettségű fogdaügynök biztosítása;
- d) fogdaügynököknek a büntetés-végrehajtási intézetekből történő kikérésével, távollétük legalizálásával, szállításával kapcsolatos adminisztratív teendők végzése.”

Az ügyrend szerint az F alosztály vezetőjének feladatai:

- „a) irányítja a saját kezdeményezésre, valamint a szervek kérésére indított operatív feldolgozást, illetve nyílt nyomozati munkát;
- b) szervezi, irányítja és ellenőrzi a hálózat szervezésével, vezetésével, nevelésével, foglalkoztatásával, ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat;
- c) javaslatot tesz fogda- és börtönügynökök beszerzésére, kizárására, operatív-technika beépítésére;
- d) az elítéltek hangulatáról, operatív ellenőrzésük tapasztalatairól meghatározott időközönként jelentést készít és terjeszt fel az Osztály vezetőjének. Az elítéltek hangulatával, valamint a büntetés-végrehajtási intézetek biztonságával összefüggő kérdésekről pedig a Büntetés-végrehajtás országos parancsnokának. Az utóbbiakról szóbeli tájékoztatást ad az érintett büntetés-végrehajtási intézetek parancsnokainak.”¹⁵

A vizsgálati osztály feladatainak teljesítése közben jogosult volt a büntetőeljárásban meghatározott nyílt, valamint a parancsokon, utasításokon alapuló titkos operatív eszközöket és módszereket felhasználni. Így az operatív-technikai eszközöket, a fogda- és börtönhálózatot, a feldolgozást végző operatív szervvel együtt más operatív eszközöket.

A megtevédt és elítélt határórt a III/1. osztály által irányított börtönhálózat tagjaként alkalmazták. Tevékenységéről részletes képet kaphatunk a munkadossziéjába lefűzött jelentések alapján.¹⁶ A „Dombi Károly” által írt jelentések a számára célszemélyként meghatározott politikai elítéltek magatartásával,

¹⁵ A Belügyminisztérium III/1. osztály ügyrendje. Nyt. szám: 34-13/16/1972. Szigorúan titkos, különösen fontos. Budapest, 1972. április 14.

http://www.abtl.hu/html/hu/iratok/forrasok/ugyrend_6.pdf

¹⁶ A börtönügynöki jelentésekből részletek jelentek meg az ÉS-ben. Izsa Jenő: Egy börtönügynök dossziéjából. Élet és Irodalom, 2010. augusztus 6. http://www.es.hu/2010-08-08_egy-bortonugynok-dossziejabol

megnyilvánulásaiival és hangulatával kapcsolatban tartalmaznak adatokat. A jelentések a dossziében a 9–28. számozott oldalon találhatók. A „Dombi” által kézzel írott jelentések sorrendje és tárgya a következő:

1. T. Kornél „F”-dossziés¹⁷ politikai elítéltről. 1973. június 11. (9–11. oldal)
2. G. László és R. Ferenc politikai elítéltekkel kapcsolatban. 1973. november 8. (12–14. oldal)
3. K. István „F”-dossziés elítélt magatartásáról. 1974. január 18. (15–16. oldal)
4. D. György politikai elítélt ellenséges beállítottságáról. 1974. február 26. (17–19. oldal)
5. B. János politikai elítélt bűncselekményével kapcsolatban. 1974. május 16. (21–23. oldal)
6. B. János politikai elítélt bűncselekményével kapcsolatban. 1974. július 11. (24–25. oldal)
7. K. István „F”-dossziés elítélt (azonos a 3. fsz. alatti személlyel) magatartásáról. 1974. október 29. (28. oldal)
8. K. István „F”-dossziés elítélt (nem azonos a 3. fsz. alatti személlyel) magatartásáról. 1974. október 29. (26–27. oldal)

A dátumok összevetése ellentmondást jelez, mivel a „Dombi” által adott első jelentés időpontja 1973. június 11., dossziéjának megnyitása pedig 1973. október 2-án történt. A 6-os karton adataiból sem kapunk pontos választ a börtönügynöki foglalkoztatás tényleges kezdetére. Azon annyi szerepel, hogy 1973. november 1-jétől a III/1. osztály ügynöke. Az időpontok eltéréseinek, a börtönügynöki foglalkoztatás dokumentáltságában mutatkozó ellentmondások okára elfogadható magyarázat lehet, ha az első jelentést egy szokásos, ügynevezett próbafeladat eredményének értelmezzük. Tehát a korábban a határőrörsön informatorként alkalmazott hálózati személyt az új körülmények között tanulmányozták, kipróbálták, és a teljesítménye alapján alkalmasnak találták a börtönügynöki munkára.

Ezt az álláspontunkat több oldalról is igazoltnak tartjuk. Mindenekelőtt elvileg helyénvalónak látszik ez a feltevés, mivel a fogda- és börtönügynökök alkalmazását részletesen tárgyaló, a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói számára

¹⁷ Az állambiztonsági szervek F (Figyelő) dossziét vezettek azokról a személyekről, akik „a népköztársaság állami, társadalmi és gazdasági rendjének gyengítését, aláásását, megdöntését latolgatják, hazánk társadalmi (politikai, gazdasági, kulturális) rendje ellen várhatóan fellépnek, másokat erre felkészítenek”. In: A Magyar Népköztársaság belügyminiszter-helyettesének 004. számú parancsa, Budapest, 1969. augusztus 27.

<http://www.osaarchivum.org/files/fa/357/2/1/8-50.pdf>

készült jegyzetben az szerepel, hogy a börtönügynököt a tanulmányozás időszakában nem bonyolult ügyben alkalmazni kell, ez a feladat egyben a későbbi titkos információszerző tevékenységére való alkalmasság ellenőrzését is szolgálja.¹⁸ Nagy valószínűséggel ez történt „Dombi” esetében is.

Segíti a tisztázást a Budapesti Fegyház és Szigorított Börtön objektum-dossziájának¹⁹ tanulmányozása. Ez utóbbiban a BM III/1. Vizsgálati Osztály F (börtönügyi) alosztályának kihelyezett csoportja által készített negyedéves jelentésekben megtalálhatók a börtönügynökök alkalmazásának fontosabb adatai, tényei. Az ellentmondás feloldását az 1973. második és harmadik negyedéves jelentés tanulmányozása sem segítette.²⁰ A jelentésekben a börtönhálózat létszámáról, annak változásairól, összetételéről, munkájának főbb adatairól és tapasztalatairól szóló fejezetben egyszer sem tüntetik fel „Dombi Károlyt”, holott már a második negyedévben adott egy jelentést. A börtönügynökök számának növekedését az 1973. negyedik negyedéves jelentésben rögzítették: „növekedés 2 fő: »Kaposvári« fn. (beszervezés útján); »Dombi Károly« fn. bűnügyi ügynökből átszervezve”.²¹ A negyedik negyedévi jelentés egy másik részében is megtalálható „Dombi” tevékenységének nyoma. Az elítéltek politikai hangulatáról és megnyilvánulásairól készített összegzésben visszaköszönnek a G. Lászlóra vonatkozó 1973. november 8-i börtönügynöki jelentés mondatai.

A kutató szerencséjére a korabeli állambiztonsági rendszerre jellemző többszörös túlbiztosítottság és részletes dokumentáltság ezúttal közelebb visz a valóság megismeréséhez. A Budapesti Fegyház és Szigorított Börtönben ugyanebben az időszakban foglalkoztatott „Vadász” fedőnevű börtönügynök munkadossziájában²² két jelentést is találunk „Dombi”-ról. „Vadász” munkadossziáját 1972. április 5-én nyitották meg H-58550 nyilvántartási számmal a III/1. osztályon. „Vadász” aktivitását mutatja, hogy húsz hónap alatt, 1972. március 22. és 1973. december 13. között 33 jelentést adott a Budapesti Fegyház és Szigorított Börtönben lévő politikailag veszélyes elemek magatartásáról, munkájáról és hangulatáról.²³

18 ÁBTL 4.1.A-3833 Gáspár Márton: A fogdaügynökség. Jegyzet a Rendőrtiszti Főiskola számára. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1972, 56. o.

19 ÁBTL 3.1.5. O-19687.

20 ÁBTL 3.1.5. O-19687. 285-295. 1973. második negyedévi jelentés. 1973. június 28. ÁBTL 3.1.5. O-19687. 273-284. és 1973. harmadik negyedévi jelentés. 1973. szeptember 28.

21 ÁBTL 3.1.5. O-19687. 304. 1973. negyedik negyedévi jelentés. 1973. december 10.

22 ÁBTL 3.1.2. M-35953. 49-50 és 63-64.

23 ÁBTL 3.1.2. M-35953. 77. Összefoglaló jelentés „Vadász” fn. börtönügynök H-58550 sz. M-dossziéja tartalmáról.

A „Vadász” által készített első jelentés dátuma 1973. április 21. A jelentés tárgya: S. Z. politikai elítéltről. A kézzel írott jelentés a következőket tartalmazza:

„Feladatom volt S. Z. elítélt megfigyelése és róla adatok gyűjtése.

S. Z. elmondása szerint azért hagyta el az országot, mert 3500 forintot sikkasztott és félt a következményektől. Nyugaton amikor kihallgatták az itthoni körülményekről, ő a pénzt nem említette. Majd a magyar hatóságok kérték a visszaadását, mivel sikkasztott. Kint közölték vele, hogy vissza fogják adni, mivel nem volt őszinte és a sikkasztásról nem tett említést. Nyugat-Németországba szeretett volna eljutni, mivel ott lakik egy rokona, de nem mehetett át, így úgy határozott, hogy akkor inkább önként hazajön, amit meg is tett. Itteni magatartása jó, munkáját jól végzi. A fennálló rendszer ellen nincs kifogása.”

A jelentést április 24-én értékelő Szalai rendőr százados által készített záradék választ ad a jelentés okára: *„Nevezett beszerzés céljából tanulmányozás alatt áll. A jelentés értékes, mert a tanulmányozás alatt levő személyt (S. Z.-t) mi helyeztünk a kikészítő részlegbe és erről nem beszél. Azt is megállapítottam, hogy a magatartási vonalat betartja és alkalmazkodik a környezetéhez. Tanulmányozását tovább folytatom.”*²⁴

A „Dombi” által készített első jelentés dátumából (június 11.) visszaszámolva megalapozottan feltételezhető, hogy a T. Kornállal kapcsolatos feladatot április utolsó vagy május első napjaiban kaphatta meg. Ez a mozzanat volt tehát a próbafeladat, amely gyakorlatilag már a börtönelhárítás és az ügynökjelölt közötti titkos, konspirált együttműködés tényleges kezdetét jelentette.

A „Vadász” fedőnevű börtönügynök S. Z. megfigyelését, róla információk gyűjtését tovább folytatta és arról újabb jelentést készített.²⁵ Ebben ezt írta:

„S. Z. elítélt munkája és magatartása a felügyelettel szemben tisztelettudó. Politikailag a szocialista elvet vallja magáénak. Elmondása szerint az elvéből nem fog engedni, bármi történjen. meggyőződése, hogy a családja csak ebben a rendszerben tudta elérni azt, hogy vezető szerepet töltsön be.

Bűncselekményét megbánta és szégyelli, hogy egyáltalán elkövette. [...] Elmondása szerint szeretné jóvátenni az elkövetett bűncselekményeit, erre most csak az az alkalom adódik, hogy munkájával és magatartásával bizonyítson.”

A jelentést értékelő Szalai rendőr százados úgy ítélte meg, hogy *„a jelentés tartalma számunkra értékes, mivel a tanulmányozott személy (S. Z.) írásos jelentést adott már és erről elítélt társai előtt nem beszél”*. A tervezett

²⁴ ÁBTL 3.1.2. M-35953. 49-50. Jelentés, 1973. április 21.

²⁵ ÁBTL 3.1.2. M-35953. 63-64. Jelentés 1973. július 9.

intézkedések között ott a döntés: „*nevezett személy beszerzési javaslatát elkészítem*”. A beszerzési javaslat a kutatás során nem került elő, ugyan- csak homály fedi a beszerzés tényleges időpontját, a munkadosszié meg- nyitásának dátuma valószínűleg ezzel azonos lehet (október 2.).

A beszerzésről hozott döntés világos elvi alapokon, egyértelmű szabá- lyokon nyugodott. A börtönügynökök kiválasztása és beszerzése körüle- tinkő munkát igényelt, hiszen az alkalmazás nem volt kockázatmentes. A dekonspirálódástól és következményeitől védeni kellett az állambiztonsági szervet, az adott ügyet és a börtönügynököt is. A helyes kiválasztással csök- kenthetők voltak ezek a kockázatok.

A beszerzési jelölt kiválasztása során két alapvető szempontot vizsgáltak:

- a jelölt megbízhatóságát,
- és alkalmasságát.

A megbízhatóság azt jelentette, hogy börtönügynöki beszerzésre elsősor- ban azok a jogerősen elítéltek jöhettek számításba, akiknek magatartása, jel- leme garancia volt arra, hogy ezt a speciális feladatot becsülettel fogják vé- gezni. Ez első hallásra ellentmondásosnak tűnik, hiszen ezek az emberek valamilyen bűncselekményt követtek el, tehát bizonyos magatartási és jel- lembeli problémák miatt a társadalom szempontjából ellenséges, kártékony cselekedetet hajtottak végre. „*Ezért megbízhatónak kizárólag az a jelölt te- kinthető, aki a bűncselekményeit megbánta, azokat őszintén feltárta, felderít- ő jellegű vallomást tett saját és társai bűncselekményét illetően, egyben tö- rekszik elkövetett bűneinek jóvátételére*” – így határozza meg a szabályzat.²⁶ Amint látjuk, S. Z. esetében minden pontosan így történt.

A beszerzési jelölt alkalmasságát az általános műveltség, a szakképzett- ség, a társadalmi, a baráti és az ismeretségi kör jellemzői alapján döntötték el. De nyomatékkal figyelembe vették, hogy mennyire találékony, milyen megfigyelőképességű, milyen a memóriája, beszélőképessége, és azt is, hogy képes-e a zárvatársa bizalmának elnyerésére. Mai fogalmainkkal úgy írhat- nánk le, hogy a jelöltnek átlagos vagy annál magasabb műveltségűnek, intel- ligenciájúnak kellett lennie, jó megfigyelő, kommunikációs és meggyőző ké- pességgel. Nem kétséges, hogy S. Z. ezeknek a feltételeknek is megfelelt.

²⁶ Fogdaügyi szabályzat a politikai nyomozó szervek számára. A Magyar Népköztársaság belügyminisz- ter-helyettesének 0010/1962. számú parancsa. Budapest, 1962. március 24-én. Nyt. szám: 10- 23/10/1962. 6. oldal. A beszerzési jelölt megbízhatósága.
<http://www.osaarchivum.org/files/fa/357/2/1/10-30.pdf>

A börtönügynöki tevékenység napra pontosan meghatározott kezdetét illető tisztázatlanság ellenére azt állapíthatjuk meg, hogy „Dombi Károlyt” ténylegesen kb. másfél évig foglalkoztatták. Ez idő alatt hét ügyben alkalmazták, nyolc elítélt dossziéjába helyezték el jelentéseit. Ez arra enged következtetni, hogy „Dombi Károly” szinte folyamatosan kapott feladatokat, egy feladat teljesítése után új célszemélyt jelöltek ki számára. A jelentések alapján világosan látjuk „Dombi” általános és személyre szabott feladatait, és azt is, hogy ezeket miként teljesítette. Két betervezett találkozóról nincs adat a dossziében, egy találkozón pedig nem adott érdemi információkat.²⁷

Az értékelhető információkat tartalmazó jelentéseket és az azokra történt tartóiszti reagálásokat a következőkben kivonatossan közlöm:

1. T. Kornél F-dossziés politikai elítéltről 1973. június 11-én „Dombi Károly” azt jelentette, hogy az elítéltet március elején ismerte meg, amikor egy zárkába kerültek. T. elmondta, hogy izgatás miatt került börtönbe, de bűncselekményét nem bánta meg. „Dombi” részletesen beszámolt T. politikai nézeteiről: *„Politikai beállítottságával kapcsolatban elmondani kívánom, hogy nagyon nyugatimádó. Dicséri a nyugati életet, és nekem is szemrehányást tett, hogy a »paradicsomban« voltam és képes voltam hazajönni. Az itthoni fennálló társadalommal nem ért egyet, bírálja törvényeinket és a fegyveres testületek tagjait. Nagyon elmarasztalóan vélekedik a börtönben fennálló rendről és szabályzatáról. Dicséri a nyugati, illetve az amerikai börtönöket, hogy ott televízió van, a tanulási lehetőségek nagyobbak, az ellátás sokkal jobb. [...] Nagyon dicsőíti, hogy ott ahol a négereket semmibe veszik, milyen jól megy a soruk a börtönben. És nálunk, ahol nincs ilyen faji megkülönböztetés, milyen rosszul bánnak és korlátozva van minden.”*

Feladatának megfelelően jelentett arról is, hogy T. miként gondolkodik a jövőjéről. *„Szabadulása utáni terveiről elmondta, hogy folytatni kívánja azt az életet, amit börtönbe kerülése előtt folytatott. Tehát ugyanolyan beállítottsággal, léhasággal. Elmondta, hogy járt az amerikai követségre filmet nézni. Egyszer valami baj is volt miatta a munkahelyén és ezért hívták a személyzeti osztályra. Elmondása szerint szabadulása után szintén járni fog oda, mivel nem tilthatja senki sem meg neki, hogy ő hova megy. Több alkalommal beszélt róla, hogy ki fog ő is szökni nyugatra, mert ott nem kötelező dolgozni, és szabadságát nem korlátozza semmi.”*²⁸

27 ÁBTL 3.1. M-36257. 20. Szolgálati jegy, 1974. április 2.

28 ÁBTL 3.1. M-36257. 9. Jelentés. 1973. június 11.

„Dombi” a zárkatárs előéletéről is megtudott terhelő információkat: „*Elmondása szerint a polgári életben többször kereskedett olyan módon, ami tiltva van. Olasz személyektől vett meg nylon harisnyákat és egyéb holmit, amit azután tovább értékesített.*”

Ebben a jelentésben van egy olyan mozzanat, amely megmutatja, hogy a börtönügynök némi szerencsével és empátiával képes volt a célszemély rejtett érzéseit is felszínre hozni. A jelentésében erről is beszámolt. Amikor T. a külföldre szökéssel kapcsolatban „*egy alkalommal, kb. 1973. június elején is szóba hozta szándékát, még aznap kapott levelet szüleitől, amiben fényképeket is küldtek. Mikor édesanyját meglátta, elfogta a sírás, és megkérdeztük, hogy itt tudná hagyni édesanyját, ha ennyire szereti. Ő kérdésünkre nem felelt, csak könnyezett tovább.*”²⁹

A börtönügyi alosztály tisztje a jelentésben foglaltakat értékelte, úgy ítélte meg, hogy az „*informatív jellegű adatokat tartalmaz*”, elsősorban T. ellenséges nézeteit, disszidálási terveit és az amerikai követségre való bejárás folytatását illetően. „*A jelentés megfelel a valóságnak, mert nevezett elítéltről »Vadász« fedőnevű ügynök és »Holló József« fedőnevű tájékoztató³⁰ hasonló tartalmú jelentést adott.*”

A tartótiszt meghatározta „Dombi” következő feladatát: „*B. Ferenc F-dossziés elítéltről gyűjtsön jellemző adatokat, ezen kívül figyelje az elítéltek hangulatát*”. A börtönügynökkel való következő találkozó időpontját 1973. augusztus első napjaira határozta meg.³¹ Nincs ismeretünk arról, hogy a feladatot „Dombi” végrehajtotta-e, írt-e arról jelentést, megtörtént-e a találkozó. Annyi azonban bizonyos, hogy a dossziében található második jelentés 1973. november 8-án készült G. László és R. Ferenc politikai elítéltekkel kapcsolatban. Ez az időpont azt valószínűsíti, hogy a B. Ferencre vonatkozó feladatot végrehajtotta, és a megadott találkozón arról jelentést tett. Ezen a találkozón kaphatott új feladatot G. és R. elítéltekre.

2. G. László és R. Ferenc politikai elítéltekkel kapcsolatban a „Dombi” számára megszabott feladatot konkrétan nem ismerjük, de a jelentés tartalmából következtetni lehet rá, hogy elsősorban nevezettek politikai megnyilvánulásairól vártak információkat. A jelentés szinte kizárólag ilyen tartalmú kijelen-

²⁹ Uo. 10.

³⁰ A tájékoztató személy tanulmányozás utáni kapcsolatfelvételt követően önként és titokban együttműködik a börtönfelderítés szerveivel, rendszeresen információkat ad a számára meghatározott elítéltekről. A tájékoztató tagja a börtönhálózatnak, fedőneve van, de dossziéja nincs, jelentéseit szóban adja. Feladatát, alkalmazását tekintve közel azonos a polgári életben alkalmazott társadalmi kapcsolattal.

³¹ ÁBTL 3.1. M-36257. 11.

téseket tartalmaz. „Dombi” megemlíti, hogy a két elítélt gyakran kezdeményez, provokál politikai vitákat. Ezek során minden esetben szovjet- és kommunistaellenes kijelentéseikkel igyekeznek a többieket befolyásolni. G. szerint Magyarország a Szovjetunió által megszállt ország. *„A magyar kormány nem azt teszi, amit akar, hanem amit a Szovjetunió diktál. [...] A magyar búzát a Szovjetunióba szállítjuk, valamint helyette onnan a rosszabb értékű orosz búzát kapjuk, és ezért nincs fehér kenyér és jó kenyér minálunk. És célzást tett még arra is, hogy több vagon első osztályú szabolcsi almát szállított a magyar kormány a Szovjetunióba tiszta ingyen. Megemlítette, hogy ha Magyarország elfogadja az amerikai segílyt és nem a szovjetekét, akkor ma második Amerika van nálunk, tehát jobban élnénk és magasabb lenne az élet-színvonal. És minálunk minden második ember besúgó, azért nem meri a magyar úgy kifejezni az óhaját.”*³²

Az aktuális nemzetközi eseményekről is volt véleményük az elítélteknek, ez is érdekelte a börtönelhárítást. „Dombi” jelentette, hogy a Chilében történt puccsot (Allende elnök fegyveres megbuktatását 1973 szeptemberében) G. igen helyeselte, kifejezésre juttatta nézetét, miszerint *„jól tette az USA, hogy nem engedte meg a földrészén a kommunistákat hatalomra törni [sic!]. Kinevette az újságok által közölt erkölcsi segítséget, amit a szocialista országok nyújtanak a chilei népnek.”* G. Lászlónak ezek a kijelentései megjelentek a negyedévi jelentésben is, az elítéltek hangulatáról írt összegzésben.³³

A jelentés értékelése: *„G. László és R. Ferenc politikai elítéltekkel kapcsolatban tartalmaz értékes adatokat, miszerint a kikészítő részlegében munka közben politikai vitákat provokálnak és ellenséges kijelentéseket tesznek. Szovjetuniót megszálló és kizsákmányoló országnak nevezik, ezzel szemben az USA-t dicsőítik [...] A jelentés tartalma megfelel a valóságnak, mert S. Antal brigádvezető a legalizálás alkalmával elmondta, hogy G. László örömmel regisztrálta, hogy a chilei demokratikus kormányt USA segédlettel megdöntötték és kijelentette, hogy nyírják a kommunistákat és a haladó erőket, ez újabb pofon a béketábornak.”* Ezek alapján a tiszt úgy döntött, hogy megszervezi nevezettek többoldalú hálózati ellenőrzését, továbbá szükség esetén javaslatot tesz veszélyes kategóriába történő besorolásukra.³⁴

A börtönügynök további feladata volt G. László és R. Ferenc elítéltek magatartásának, valamint az elítéltek hangulatának figyelemmel kísérése. A következő találkozó időpontját 1973. december második felére tervezték. Nincs

32 ÁBTL 3.1. M-36257. 12. Jelentés 1973. november 8.

33 ÁBTL 3.1.5. O-19687. 298. 1973. negyedik negyedévi jelentés. 1973. december 10.

34 ÁBTL 3.1. M-36257. 14. Jelentés 1973. november 8.

a dossziében ennek a találkozóknak bizonyítékként a feladatról készített jelentés. Ha a találkozó létrejött, akkor kaphatott új feladatot K. Istvánnal kapcsolatban.

3. K. István F-dossziés elítélt magatartásáról 1974. január 18-án tett jelentést „Dombi”. A mindössze fél oldal terjedelmű szövegben alig van negatív jelző vagy megállapítás. Szokatlanul pozitív jellemzést ad a célszemélyről, érezhető szimpátiával ír arról, hogy nevezett nagyon szorgalmas és jól dolgozó egyén. Rendesen végigdolgozza a nyolc órát, nem keresi senki társaságát. Elítélttársaival nyers, esetenként durva modorú, nem barátkozik senkivel, bűncselekményéről nem beszél. Politikai nézeteit sem közli, nem bocsátkozik vitákba – így azután nehéz is lett volna bármilyen, rá nézve terhelő információt összeszedni. „Dombi” úgy jellemezte K. Istvánt, hogy *„jó munkájáért többször kapott jutalmat és mindenki meg van vele elégedve. A körletben mint kisegítő házimunkás dolgozik, az őrség minden parancsát végrehajtja és rendesen ellátja a ráháruló munkát. Senkinek nem tesz különböző szívességeket, hogy egyik zárkából a másikba átvigyen, illetve átadjon valamit. [...] A felügyelettel szemben nagyon tisztelettudó, senkinek nem ad okot arra, hogy megfenyítsék. Nagyon kisigényű, mindennel meg van elégedve, nem követelődző.”*³⁵

A jelentést fogadó Szalai rendőr százados nyugtázta, hogy K. lojális magatartást tanúsít, és a rábízott munkát elvégzi. Mivel a „Vadász” fedőnevű börtönügynök is hasonló tartalmú jelentést tett, ezért a valóságnak megfelelőnek minősítette. „Dombi” jelentése *„a szokásos ellenőrzés céljából készült”* – bár az kérdés, hogy a K. István fogvatartott ellenőrzése mellett „Dombi” vagy „Vadász” börtönügynök ellenőrzése volt-e a cél. A következő találkozót március első napjaira tűzték ki. „Dombi” feladatul kapta, hogy *„ismerkedjen meg T. Lajos, F. László és D. György politikai elítéltekkel, nyerje meg bizalmukat, és gyűjtsön róluk jellemző adatokat, ezen kívül figyelje az elítéltek hangulatát”*³⁶. A feladat végrehajtása részben történt meg, mivel „Dombi” csak D. György elítéltről, tehát a három célszemély egyikéről tudott érdemi információkat jelenteni.

4. D. György politikai elítéltről jelentette, hogy nevezettet jól ismeri, mivel majdnem egy éve azonos munkahelyen dolgoznak. „Dombi” szerint D. a hangoskodók és fegyelmezetlenek közé tartozik, akit többször fenyegettek

³⁵ ÁBTL 3.1. M-36257. 15. Jelentés, 1974. január 18.

³⁶ Uo. 16.

meg munkamegtagadás miatt. Általános magatartására a mindenkivel szembeni durva, drasztikus fellépés jellemző. Ennél fontosabb volt az az információ, amely szerint: „... politikai nézetét nem titkolja, sőt nyíltan hangoztatja. Több kijelentéséből arra következtettem, hogy fajgyűlölő és nyugatimádó. [...] A mi társadalmi rendszerünkkel sincs megelégedve, olyan kijelentéseket tesz, hogy a jó árukat és terményeket kiviszik a Szovjetunióba és helyette selejtes árukat kapunk. Szidja a vezető beosztású embereket, hogy nekik mindent szabad, de az ő hozzá hasonlóknak semmit.”

„Dombi” egy különösen érzékeny kérdésről is jelentett, amely saját magát is mélyen érinthette: „(D.) rendkívül érdeklődik minden iránt, [...] különösképpen az érdekli, hogy ki áll kapcsolatban az operatív osztállyal. Ebben rendkívül nagy segítsége van Sz. István részéről. Mindketten valósággal provokálja azokat az embereket, akik valamiért felkísérnek az Osztályra.[sic!] Ebben különösen Sz. elítélt viszi a prímet. Ha valamit megtudnak, rögtön igyekeznek lejáratni a többi elítélt előtt. Elmondják őket mindenféle besúgónak, spiclinek. Ha új ember érkezik, igyekeznek felvilágosítást adni, hogy ki az, aki besúgó, és hogy tartani kell tőlük. [...] Vélem szintén próbálkozott Sz. elítélt, de sikertelenül.”³⁷

A jelentés értékelése szerint „Dombi” értékes információkat adott D. Györgyről. Szalai rendőr százados azt rögzítette, hogy a jelentés a valóságnak megfelel, mert T. Kornél F-dossziés elítélt is hasonló véleményt mondott a két elítéltről. Különböző intézkedésekkel reagált arra a jelzésre, hogy Sz. István elítélt állandó jelleggel kutatja, hogy ki állhat kapcsolatban az operatív csoporttal, valamint akit gyanúsnak tart, azt provokálja, megfenyegeti és a többiek előtt vamzernek nevezve igyekszik lejáratni. Ezért elhatározta, hogy javaslatot tesz nevezett munkából való leváltására, és kemény figyelemztetésben részesítette, felszólította az efféle magatartás abbahagyására.

A „Dombi” által adott információk – kiegészítve más forrásokból – Sz. Istvánt illetően megjelentek az 1974. első negyedévi jelentésben: „Sz. István elítélt továbbra is ellenséges magatartást tanúsít. Azt hangoztatja, hogy Magyarországon nincs meg a szólás-, sajtó- és vallásszabadság. Olyan kijelentéseket tesz, hogy ez a rendszer nem fogja megérni a 30 évet. Állandóan azon elítéltek után kutat, akiket az operatív csoport meghallgat. olyan kijelentéseket tett, hogy szabadulása után a »vamzerokkal« le fog számolni.”³⁸

A következő találkozót tervezett időpontja 1974. április első felében volt. Addig „Dombi” feladatát így határozták meg: „A korábbiakban meghatáro-

37 ÁBTL 3.1. M-36257. 18. Jelentés. 1974. február 26.

38 ÁBTL 3.1.5. O-19687. 324. 1974. első negyedévi jelentés. 1974. március 28.

*zottak szerint járjon el, ezen kívül fokozott figyelemmel kísérje az elítéltek hangulatát, tekintettel a közelgő nemzeti ünnepekre.*³⁹ Tehát új célszemélyt vagy feladatot nem kapott. Az április 2-i találkozón pedig írásos jelentést nem kellett készítenie. Ezt a tartótsit így rögzítette a dossziében elhelyezett feljegyzésben: *„Jelentem, hogy a mai napon beütemezett találkozót »Dombi Károly« fn. börtönügynökkel megtartottam. Mivel érdemleges adatokat mondani nem tudott, így jelentést nem íratam.*⁴⁰

A következő jelentésből az is kiderült, hogy ezen a találkozón új célszemélyt jelöltek ki „Dombi” számára, akiről két jelentést is adott.

– B. János politikai elítélt operatív ellenőrzését a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság állambiztonsági osztálya kérte.

„Kérték annak megállapítását, hogy:

- *Ausztóriában való tartózkodása során kikkel került kapcsolatba, e kapcsolat jellege, a személyek jellemzése;*
- *Hazatérése után hol járt az országban, milyen céllal, járt-e Pécssett K. József szüleinél, ha igen, mikor;*
- *Volt-e kapcsolatban szovjet katonákkal, ha igen, ez milyen jellegű volt;*
- *Hazatérése után külföldről postán vagy más úton rendszeresen kapott-e pénzt;*
- *Idehaza találkozott-e olyan személlyel, akitől feladatot kapott, vagy akinek a feladat végzéséről jelentést tett;*
- *Mik a tervei szabadulása után.*”

Az ügy kiemelt fontosságát mutatja, hogy arra a negyedéves jelentésben is részletesen kitértek. A konkrét ügyben „Dombi” alkalmazása azért került előtérbe, mert B. János hozzá hasonlóan 1972. október végén átszökött Ausztriába, és ugyanabban az időben voltak Traiskirchenben, a menekülttáborban. Hazatérése után B. Jánost kémkedésért és tiltott határátlépésért öt év szabadságvesztésre ítélték.

A börtönelhárító alosztály kihelyezett csoportjánál intézkedési tervet készítettek, amely több, egymással összhangban lévő operatív feladatot tartalmazott. Az operatív ellenőrzés során *„nevezettet március 19-ig a jobb csillag 9. számú zárkájába helyeztük és ott ellenőrzés alatt tartottuk két nem jogerős, köztörvényes alkalmi személyen keresztül. További ellenőrzés végett intézkedünk, hogy a Faipari Vállalat kikészítő részlegébe kerüljön dolgozni, ahol*

39 ÁBTL 3.1. M-36257. 19. Jelentés. 1974. február 26.

40 ÁBTL 3.1. M-36257. 20. Szolgálati jegy, 1974. április 2.

[...] úgy a munkahelyen, mint a zárkában ellenőrzés alatt áll »Dombi Károly« fn. ügynökön keresztül, aki [...] több éve végez hálózati munkát, ugyanakkor ismeretsége van Ausztriában, abban a lágerban, ahol a célszemély volt, mivel börtönbüntetése előtt maga is volt ott. »Dombin« kívül még egy tanulmányozott személy is végzi az ellenőrzést.”⁴¹

„Dombi” 1974. május 16-án adott jelentése alapján a feltett kérdések egy részére választ kapott, több érdemi információhoz jutott a börtönfelderítés.

A jelentés elején „Dombi” leírta, hogy B. Jánost Ausztriában ismerte meg, 1972. október végén érkezett meg a menekülttáborba. Másodszori találkozásuk a börtönben volt, mivel egy zárkába kerültek – micsoda véletlen! „Dombi” úgy viselkedett, ahogy a magatartási vonalában meghatározták számára: „Mindketten meglepődtünk, de hamar jó viszony lett köztünk. Beszélgetéseink során felelevenítettük az ausztriai élményeket.” Megtudta és jelentette, hogy Traiskirchenben a többiekhez hasonlóan B.-t is kihallgatták, és egy ideig a „zárt részben” tartották. A „szabad részbe” a szokásostól eltérően egy héttel később engedték, ezért „Dombi” sejteti, hogy több kihallgatás is történt. Az is feltűnő volt, hogy B. „kint tartózkodása idején költséges módon élt, rendes munkahelye nem volt. [...] Megemlítette, hogy rengeteg pénzzel ment ki, és egy véletlen elszólása volt, amikor elmondta, hogy az amerikaiaktól kapott 2000 dollárt. Elmondta még azt is, hogy egyszer hallgatták ki, egy bizonyos Tucza nevű osztrák férfi, aki a politikai rendőrségtől volt kihelyezve a lágerba.”

B. mintha a vizsgálók által feltett kérdésekre válaszolna, elmondta, hogy hazaérkezése után többször volt a rendőrségen, ahol kihallgatták ausztriai tartózkodásáról. Felesége kérésére bejárták az ország nevezetes részeit kirándulási céllal. Saját gépkocsival jártak Miskolc, Szolnok, Pécs környékén, Békés megyében, Hévízen és másutt is. Észlelte, hogy figyelik, követik. A börtönben is újra meghallgatták, ezért bizalmatlan lett mindenkivel. „Dombi” úgy jellemezte, hogy B. magába zárkózott, nem hajlandó semmilyen véleményt mondani. Szabadulása utáni terveit illetően pedig arról beszélt, hogy rendszeren akar élni, nem akar semmit elkövetni, nem akar a börtönbe visszakerülni.⁴² A jelentést a szabályoknak megfelelően „Dombi Károly” fedőnévvel írta alá, de egyértelműen látszik, hogy először, ösztönösen a saját vezetéknevét, tehát S.-t írt. Ezt azonban erőteljes vonalakkal többször áthúzta, nyilvánvalóan azért, hogy eredeti nevét olvashatatlaná tegye.

41 ÁBTL 3.1.5. O-19687. 318. 1974. első negyedévi jelentés. 1974. március 28.

42 ÁBTL 3.1. M-36257. 21. Jelentés. 1974. május 16.

A jelentéshez írt értékelés rögzítette az „értékesnek látszó adatokat”. Utalva a B. elítélésének alapját adó kémkedésre, megismétli „Dombi” mondatait a kétezer dollárról és a többszöri kihallgatásról. Felismerve, hogy a célszemély nagyon óvatos lett, ezért „Dombi” számára új feladatként újabb tisztázandó kérdéseket adnak, ezek egy lehetséges beszerzésre, kémtevékenységgel történő megbízásra vonatkoztak: „*Próbálja tisztázni, hogy B. Jánost hányszor és mire hallgatták ki a lágerban? Mit mondott el? Miért kapta az amerikaiaktól a pénzt? Miért jött haza? Mivel bízták meg, vagy mire kérték meg? Milyen céllal járta az országot? Hazatérése után találkozott-e olyan Magyarországon élő személlyel, aki valamire, vagy valaminek a teljesítésére megkérte volna? Külföldről postán vagy egyéb más úton kapott-e pénzt, vagy valamilyen küldeményt? Azok a személyek, akikkel B. találkozott, valaki közülük hazajött-e Magyarországra?*”⁴³

A következő találkozóra a terv szerint 1974. június közepén került sor.

5. A B. János elítéltről készített második jelentésében „Dombi” sokkal kevesebb információt közölt megbízóival. Az előző jelentésben említett kétezer dollárt módosítva most kétezer schillingről jelentett. A feltett kérdésekre azonban nem hozott új információkat tartalmazó válaszokat. B. nem mondott semmi érdemlegeset a menekülttáborban történt kihallgatásáról, valamint arról sem, hogy kapott-e még valakitől pénzt. Állítása szerint munkából származott a pénze. Hazatérését felesége betegségével indokolta. Nem beszélt esetleges találkozásokról, sem küldeményekről. A lágeréletről pedig egyáltalán nem hajlandó beszélni, „*lezártnak tekinti azt az időt*”. Azt viszont gyakran hangoztatta, hogy ártatlanul ítélték el, és bízott abban, hogy rövidesen kiszabadul, és ez bebizonyosodik. „Dombi” a célszemélyt primitív embernek jellemezte, aki „*könyvet nem olvas, írni is alig tud*”.

Az érdemi információt alig tartalmazó jelentést röviden értékelték. „*A jelentésben foglaltak előttünk már ismertek*” – ez volt a konklúzió. „*Olyan szempont vagy adat, ami B. beszerzésére, vagy hogy őt idegen hatalom szervei valaminek a megtételére vagy elvégzésére megbízták volna, nem merült fel.*” A börtönügynök feladatai a korábban meghatározottak maradtak B. Jánossal kapcsolatban. A következő találkozás időpontját 1974. augusztus közepére tervezték.⁴⁴ Ennek megtörténte nincs dokumentálva a dossziében.

A B. Jánosra vonatkozó jelentések lényege megjelent az 1974. harmadik negyedéves jelentésben is. Mivel B. ellenőrzését több csatornán keresztül vé-

⁴³ Uo. 23.

⁴⁴ ÁBTL 3.1. M-36257. 24.-25. Jelentés. 1974. július 11.

gezték, így a negyedéves jelentésbe másoktól származó információk is beke-
rültek. Másik forrásból kaptak választ az egyik kérdésre, mivel kiderült, hogy
B. Tökölön egy Béla keresztnevű rendőr tiszthelyettes révén a tököli szovjet
repülőtér belső viszonyairól is bírt ismeretekkel. A felesége által vezetett ön-
elszámoló (akkori népszerű nevén gebines) italboltot gyakran látogatták a re-
pülőtéren szolgálatot teljesítő szovjet tisztek és sorkatonák, akikkel így szo-
rosabb kapcsolatba került. Újabb disszidálási, illetve kivándorlási
szándékáról, valamint szovjetellenes kijelentéseiről sem „Dombi” jelentett. A
több forrásból összegzett információk alapján a továbbiakban B. Jánost ellen-
eséges személyként tartották ellenőrzés alatt.⁴⁵

6. K. István elítéltről második alkalommal egy rövid jelentést adott „Dombi”.
Lényegében megismételte a kilenc hónappal korábban leírtakat. *„nevezett el-
ítélt munkáját jól végzi, a magatartásával a felügyelet meg van elégedve. Po-
litikai téren teljesen kiismerhetetlen, mivel azt hangsúlyozza, hogy őt a poli-
tika nem érdekli, soha nem foglalkozott vele és a jövőben sem fog. Semmiféle
szolidaritást sem vállal rabtársai iránt.[...] Teljesen magányos, senkivel nem
barátkozik, kerüli mindenki társaságát. A körletben kisegítő háziként tevé-
kenykedik, munkáját rendszeresen elvégzi, senkinek semmiféle különleges megbí-
zatást nem tesz meg.”*⁴⁶

*„A jelentés tartalma megfelel a valóságnak, mert nevezettről »Huszár« fn.
tájékoztató is hasonló tartalmú jelentést adott”* – ez az értékelés legfőbb
megállapítása. Ez azért is lényeges, mert *„a jelentés a szokásos ellenőrzés
céljából készült”*⁴⁷. „Dombi” alkalmassága és megbízhatósága ismét beigazo-
lódott.

7. K. István F-dossziés elítélt magatartásáról szintén ellenőrzés céljából ké-
szült jelentés. „Dombi” szerint K. megfelelően elvégzi a munkáját a kikészí-
tőműhelyben. Más szempontból viszont *„a hangoskodók és az elégedetlen-
kedők közé tartozik”*. Politikai nézeteiről azt jelentette, hogy azt K. nem fejti
ki nyíltan, de többször beszélt arról, hogy Magyarország teljesen ki van szol-
gáltatva a Szovjetunióknak, *„mindenben a Szovjetunió parancsol”*. A viták-
ban ő viszi a prímet, aki nem ért vele egyet, azt durván leinti. „Dombi” arra
is felfigyelt, hogy K. *„az utóbbi időben, mióta több elítéltet leváltottak [a*

45 ÁBTL 3.1.5. O-19687. 350. 1974. harmadik negyedévi jelentés. 1974. szeptember 30.

46 ÁBTL 3.1. M-36257. 28. Jelentés. 1974. október 29.

47 Uo.

munkából], elcsendesedett, nem beszél jóformán senkinek. Teljesen bizalmatlan lett mindenkivel szemben.”

A jelentést úgy értékelték, hogy az informatív jellegű adatokat tartalmaz a célszemélyről, aki hangadó és elégedetlen, ellenséges beállítottságú és bizalmatlan. Az előző jelentéssel azonosan rögzítették, hogy „*a jelentés ellenőrzés céljából készült*”, és az a valóságnak megfelel, mert a „Huszár” fedőnevű tájékoztató is hasonló tartalommal jelentett K. Istvánról.

Az október 29-i két jelentés alapján „Dombi” azt az általános feladatot kapta, hogy „*kísérje figyelemmel az elítéltek hangulatát, különös tekintettel a közelgő nemzeti ünnep alkalmával [sic!]*”⁴⁸.

„Dombi Károly” börtönügynöki tevékenységéről nem állnak rendelkezésre más dokumentumok. Az általa szolgáltatott jelentésekben az információk mintegy felét értékesnek, a másik felét informatívnak, tájékoztató jellegűnek minősítették. Valamennyi jelentését a valóságnak megfelelőként értékelték. Ezek alapján megállapítható, hogy „Dombi Károly” elítéltként is eredményesen együttműködött az állambiztonsági szervekkel. Alkalmassága és megbízhatósága a másfél év alatt végrehajtott ellenőrzésekkor is folyamatosan igazolódott. Sokat mond „Dombi” börtönügynöki munkájának megítéléséről az a félmondat, amelyben a vizsgálótiszt egy politikailag veszélyes elítélt operatív ellenőrzésére vonatkozóan azt írta, hogy a célszemély „*úgy a munkahe-lyen, mint a zárkában ellenőrzés alatt áll »Dombi Károly« fn. ügynökön keresztül, aki kétoldalúan ellenőrzött, megbízható, őszinte*”.⁴⁹

Az állambiztonsági szerv értékítélete minden bizonnyal jelentősen közrejátszott S. idő előtti szabadulásában. A BM III/1. Vizsgálati Osztályon 1975. január 7-én készített rövid feljegyzésből arról értesülünk, hogy „*Az Elnöki Tanács 1974. december 27-én kelt ET-10-14/19/1974. sz. határozata S. Zoltán szabadságvesztés büntetése hátralevő részének végrehajtását kegyelemből 3 évi próbaidőre felfüggesztette.*”⁵⁰

A kegyelmi előterjesztést az Igazságügyi Minisztérium készítette el, és 1974. december 16-án dr. Korom Mihály miniszter aláírásával postázta. A bíróságok által elítélt három személy ügyében tett kegyelmi előterjesztésben az S. Zoltánra vonatkozó szöveg a következő:

48 Uo. 26–27. (A vizsgálótiszt november 7-re utalt, ez a nap az Oroszországban 1917-ben történt bolsevik felkelés, a nagy októberi szocialista forradalom ünnepnapja volt a szocialista országokban is, ezért internacionalista, de semmiképpen nem nemzeti ünnep. – A szerző megjegyzése.)

49 ÁBTL 3.1.5. O-19687. 318. 1974. első negyedévi jelentés. 1974. március 28.

50 ÁBTL 3.1.9. V-159155 dosszié 259. Feljegyzés.

„Határőr sorkatonaként pénzt sikkasztott. A felelősségre vonás elől 1972. október 22-én Ausztriába szökött. Az osztrák csendőrségen kihallgatóinak elmondta az általa ismert szolgálati titkokat. Apja egy hónap múlva Bécsben felkereste és annak hívására hazatért.

A Budapesti Katonai Bíróság 1972. február 2-án kelt ítéletével kémkedés és külföldre szökés miatt 5 évi szabadságvesztésre és teljes vagyonelkobzásra ítélte, valamint a közügyek gyakorlásától 3 évre eltiltotta. Büntetését 1972. november 21. óta tölti.

Indokolás: *Elítélt fiatalos meggondolatlansága miatt követte el a bűncselekményeket. Apja hívására – vállalva a súlyos büntetést – hazatért. A büntetés-végrehajtási intézetben munkája és magatartása példás.*⁵¹ (Kiemelés tölem. – I. J.)

Hogy ez a mondat mennyire felelt meg a valóságnak, és hogy a kegyelmi előterjesztés ilyen megfogalmazásában volt-e bármilyen szerepük az állambiztonsági szervnek, a szerző nem tekinti általa megválaszolandó kérdéseknek. Tény, hogy „Dombi Károly” börtönügynök öt év szigorított börtön helyett alig két év után szabadult, ezért részéről a hála nem is maradt el. A titkos kapcsolat folytatódott a régi főszereplővel és a régi játékszabályok szerint, de új helyszíneken, új környezetben, új célszemélyekkel, új feladatokkal. S. Zoltánt szabadulása után még tíz évig a polgári életben, a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság állambiztonsági osztálya foglalkoztatta. Ez azonban már egy másik történet.

51 A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 10-14/19/1974. számú határozata. Magyar Országos Levéltár XVIII.-2-c (125. doboz).